

MORFOLOGIE - v archeologii je to základní postup při zpracování archeologických nálezů. Zabývá s tvarem a výzdobou předmětů i objektů. V biologii je to nauka o tvarech orgánů a celých organismů rostlin a živočichů.

V jazykovědě je to tedy nauka, která zkoumá tvar a *výzdobu* slov.

Morfém je nejmenší významová jednotka.

Falávamos falava – společný prvek, **mos** – rozlišovací prvek (1.osoba pl.), tento prvek má Falava gramatický význam. Je to morfém. .

Falava -**va**- označuje slovesný děj, který se odehrál v minulosti. Je to morfém.
Fala

STRUKTURA SLOV SLOVO A MORFÉM

Portugalský jazyk je jazyk flexivní. Slovo má jednak svou fonetickou stránku, ale také dva sémantické tvary, jeden gramatický a jeden lexikální. Tyto dva tvary nazýváme morfém. V portugalštině existují **morfémy derivační a flexivní**.

DALŠÍ TYPY MORFÉMŮ

morfemas aditivos morfém ke slovu připojuje– zde patří předpony – prefixos
přípony - suffixos
infixos

morfemas subtrativos –morfémy, které se od slova oddělí (při vytváření zkratk, atd):
cinema+ clube – cineclub, narcótico – narcotizar, prioridade – priorizar, maldade – maldoso)

morfemas mofidicativos - morfémy, které se změni (například apofonie - samohláska kořene je změněna, nebo metateze – přesmyčka samohlásek).

Nulový morfém – morfema zero – vyjadřuje nepřítomnost gramatické opozice vzhledem k jinému příznakovému jevu. Alto/alta – opozice **o-a**. alto /altos – plurální význam vyjádřen morfémem -s. ale alto nemá –s – proto mluvíme tedy o nulovém morfému.

Morfémy mají svůj **vnější význam**, který se vztahuje k mimojazykové skutečnosti (činy, děje, stavy, vlastnosti, zaměstnání, bytosti) a **vnitřní význam**, vyjadřující pouze gramatické vztahy.

Morfémy a jeho složky:

- sol, mar, ar, é, hoje, lápis
- alunos, alunas, trabalhávamos
- casarão, livrinho, cantor, casamento, folhagem, alemão, chuveirar
- reter, conter, deter
- guarda-chuva, lanígero (vlnorodný, vlnoplodný, vlnitý), agrícola planalto, fidalgo

Vysvětlení:

- slova se již dále nemohou dělit na menší významové jednotky, proto se nazývají kořen – **o radical** – kořen zastupuje tedy vnější význam slova vztahující se k mimojazykové skutečnosti.

- b) ke kořenu se připojují morfémy s vnitřním významem vyjadřujícím gramatické vztahy. *Alun-* (o radical), *-o* morfém vyjadřující rod. Jde o morfém, který doplňuje význam kořene. Ve slově *alunas* je kořen *alun-*, a dva morfémy s gramatickým významem *-a*, a *-s*. Ve slově *trabalhávos* existuje kořen *trabalh-*, a dva morfémy s gramatickým významem *-va* (imperfektum) a *-mos* (znamená 1.os.pl). Morfémy, které mají gramatický (vnitřní) význam, se nazývají koncovky - **desinências** a mohou být dvou druhů – nominální a verbální. Nominální koncovky – *desinências nominais* – označují flexi jmennou (tedy rod a číslo). Slovesné koncovky - *desinências verbais* – označují slovesnou flexi – tedy osobu, číslo, čas a způsob.
- Často se stává, že kořen nemůže fungovat jako samostatné slovo. K tomu, aby tak mohl fungovat, potřebuje někdy samohlásku – *vogal temática*. *Tema* je kořen, k němuž je připojena tato tematická samohláska (vogal temática), a jenž může být použit jako samostatné slovo v promluvě a přijímat přípony. Téma jsou například *livro-*, *trabalha-*. Tematická samohláska může existovat jak v tématu jednoduchém – *livr-o*, tak v tématu odvozeném *livr-eir-o*.
- c) afixos – prefixos e sufixos. Infixos. Prefixos – předpony. Sufixos – přípony. **Přípony – sufixos**: *real –realidade*; *livro – livrinho* (diminutivní sufixy), *cantor*, *lavrador*, *sapateiro* (činitel, zaměstnání), *punição*, *casamento*, *aprendizagem* (děje nebo jejich výsledky), *cardume*, *boiada*, *pequenada*, *folhagem* (hromadné podst.jm); *alemão*, *português*, *brasileiro* (národnost), *chuviscar* (zdrobnělina), *suavemente* (způsob), atd....
- d) **Předpony – prefixos**: *in-feliz*, *desl-leal*, *sub-terrâneo*, *des-gostar*, *inter-médio*, *com-bater sobre-por*, *re-fazer*, *de-penar* (oškubat peří), *so-braçar* (nést v podpaží – sob os braços)...
- Infixos** – samohlásky a souhlásky, kterými se spojuje kořen se příponou *cha-l-eira* (čajovar, čajová konvice), *pau-l-ada* (rána holí – o pau-hole), *café-t-eira* (kávovar), *lan-í-gero* (vlnoplodný), *chapeu-z-inho* (klobouček), *pedre-g-ulho* (štěrkovitý). Infixní samohlásky v portugalštině jsou pouze *i* a *o* *dent-í-frico* (zubní), *gas-ó-metro* (plynoměr, plynojem).
- e) Sloučením dvou kořenů – **aglutinação** – vznikají slova složená – **palavras compostas**, například *guarda-chuva* (deštník). Sloučením dvou kořenů může **a**) existovat ve slově složeném jedna jediná přízvučná slabika (*lobo+ homem = lobisomem-vlkodlak*), nebo **b**) dojít ke změně či vypuštění morfému (*planalto* – vysočina, náhorní plošina *plano+ alto*, *vinagre* – *vinho que é acre* – tedy ocet – víno, které je kyselé; apod), **c**) dojít ke změně kořene původního slova – *vinicultura* – z *vinho + cultura* – vinařství), a **d**) hlavní kořen se objeví v jiné formě – *agricultura* – zemědělství, ale původně mělo být *campo* místo *agr*.)

SLOVA PŘÍBUZNÁ –PALAVRAS COGNATAS – jsou slova, která jsou odvozena od stejného kořene: *corpo*, *corporal*, *incorporar*, *corporação*, *corpúsculo*; Slova odvozená mohou mít dva druhy kořenů – jeden latinský a druhý lidový: *digital* – *dedal*, *capilar* – *cabelo*, *auricular* – *orelha* *paupérrimo* – *pobríssimo*.

PARASSÍNTESI

Slovo, které je tvořeno předponou, kořenem a příponou. Claro – aclarar, en-tarde-cer; a-manh-ec-er; Nejčastější jsou předpony *es-*, *a-*, *en-* a přípony *ear*, *-ejar*, *-ecer*, *izar*).

HAPLOLOGIE – tvoření slov, kdy dochází k vypuštění opakujících se slabik – caridade + oso - caridoso – milosrdný - místo caridodoso. Bondade + oso – bondoso (místo bondadoso), idade +oso –idoso (místo idadoso), trágico+ cómico – tragicómico.

VARIANTY MORFÉMU^o - ALOMORFY

morfém vyjadřující plurál - s, ões, ães, is, ...

morfém vyjadřující imperfektum – ia, ava

TIPOLOGIA LINGUÍSTICA

- ramo ou ciência linguística cujo objectivo é investigar as analogias e diferenças existentes em diferentes gramáticas linguísticas que são dadas por uma evolução diacrónica de milhares de anos e não são casuais. Entre os rasgos individuais gramaticais existem determinadas relações, que constituem conjuntos tipológicos ou tipos linguísticos.

RESUME DOS TIPOS LINGUÍSTICOS:

TIPO ISOLADO

- em português: pai, mãe; em francês: pere, mere

TIPO AGLUTINADO

Turco	Português
Ev	Casa
Evler	Casas
Evlerim	Minhas casas
Evlerimiz	Nossas casas
Evlemirizde	Em nossas casas

TIPO FLEXIVO

Adjectivo:

Dobry	-	bom	-	masculino singular nominativo
Dobra	-	boa	-	feminino singular nominativo
Dobre	-	bom-boia	-	neutro singular nominativo
Dobri	-	bons	-	masculino plural do nominativo
Dobre	-	boas	-	feminino plural do nominativo
Dobra	-	bons/boas	-	neutro plural nominativo

Substantivo

Zena	(mulher) - -a : nominativo e singular e feminino
Teta	(tia)
Jana	(Joana)
Královna	(rainha)
Doktorka	(doutora)

TIPO INTROFLEXIVO

Vater – vater	-	água, águas
Wir trinken	-	nós bebemos

Wir tranken - nós tínhamos bebido

TIPO POLISSINTÉTICO

Países da Ásia Oriental, chinês, japonês, coreu, alemão

-as palavras não se conjugam, nem declinam. Por exemplo, os verbos:

co4 – número 1 significa um tom baixo, número 2 um tom alto, número 3 – tom crescente, número 4 – tom descendente.

Composição – o rasgo mais importante – as palavras compostas são altamente desenvolvidas – por exemplo: cung-kuo-hua – significa chinês (centro-estado –língua)

TIPO ISOLADO

Português	Checo
O meu pai disse-me....	Muj otec mi rekl.
Isto é o meu pai .	To je muj otec .
Eu vejo o meu pai .	Já vidím svého otce .
Eu dei-o ao meu pai .	Dal jsem to svému otci .
Com o meu pai .	Se svým otcem .

Géneros:

Latim, checo, alemão - 3 géneros

Suahili (África de Sul) - 8 géneros

Português, espanhol, - 2 géneros

DIFERENÇAS E SEMELHANÇAS DE GÉNEROS NAS DUAS LÍNGUAS:

Português	Checo
A mesa – feminino	Stul – masculino
O mapa – masculino	Mapa – feminino
O frango – masculino	Kure – neutro
A cidade – feminino	Mesto – neutro
A cor – feminino	Barva - feminino
A caneta – feminino	Tuzka – feminino
O mar – masculino	More – neutro
A bicicleta – feminino	Kolo – neutro

A rosa – feminino	Ruze – feminino
--------------------------	------------------------

PALAVRAS MONOSSILÁBICAS

Português	Checo
Pé	Noha
Mão	Ruka
Bom	Dobry
Mau	Spatny
Vi	Videl jsem
Vim	Prisel jsem
Ri	Smál jsem se
Pá	Lopata
São	Svatý
Sá	Zdravá
Dor	Bolest
Cor	Barva
Sol	Slunce
Rol	Seznam
Mar	more

GRADUAÇÃO DOS ADJECTIVOS POR PALAVRAS ADICIONAIS

BONITO - MAIS BONITO - O MAIS BONITO

PEKNY - HEZCI - NEJHEZCI

O SUPERLATIVO ABSOLUTO ANALÍTICO

Bonitíssimo - extremamente bonito

Muito bonito - velmi hezky

NÚMEROS

Unidos com os substantivos – invariáveis

Caso	Português	Checo
1 – nominativo	Três tipos	Tri typy
2 – genitivo	De três tipos	Trech typu

3 – dativo	A/ para três tipos	Trem typum
4 – acusativo	Três tipos	Tri typy
5 – vocativo	Três tipos	Tri typy
6 – ablativo	Sobre três tipos	O trech typech
7	Com três tipos	Se tremi typy

TIPO DE LÍNGUA	Língua checa	Língua portuguesa
ISOLADO	Budu psat	Vou escrever
AGLUTINADO	Delam, udelam, dodelam,	Refazer, Rever, Desgostar, Implicar
FLEXIVO	dobry	Bom (tanto masculino como feminino)
INTROFLEXIVO	Vojaci – vojaky	Alomorfos: perder – perco, fiz-fez, servir – sirvo
POLISSINTÉTICO	Modrobily, lidojed	Azul-branco, antropófago

Podstatná jména konkrétní a abstraktní:

Substantivos concretos e abstractos:

Substantivos concretos:

Konkrétní: konkrétní osoby, jména osob, názvy míst, institucí, rodu, druhu, nebo jejich členů. Fyzicky se jich můžeme dotknout.

Substantivos abstractos:

Abstraktní: pojmy, činnosti, vlastnosti.

Podstatná jména vlastní a obecná

Substantivos próprios e comuns:

Substantivos próprios:

Vlastní podstatná jména – názvy osob, institucí, zemí, měst, **PÍŠÍ SE VELKÝM PÍSMENEM**

Substantivos comuns:

Obecná podstatná jména: Jsou to názvy bytostí, a věcí. Neindividualizují bytosti a věci,

Podstatná jména hromadná:

Substantivos colectivos:

hromadná – forragem, folhagem, banda, ...

SLOVO A MORFÉM

Jazyk se skládá z nekonečného množství vět. Každá věta má svou zvukovou a významovou stavbu, která odpovídá jejímu obsahu. Věta může být rozdělena na menší jednotky – **SLOVA** – a ta mohou být rozdělena na ještě menší jednotky, které pouze představují významový obsah slova – **FONÉMY**.

Foném – základní jednotka zvukové stavby jazyka, schopná rozlišit význam. Vytváří se abstrakcí z konkrétních vyslovovaných hlásek a obvykle se zachycuje písmenem.

R/u/a

É/v/o/r/a

SLOVA jsou tedy jednotky menší než věty a jednotky větší než foném. Slovo je základní stavební prvek komunikátu. (Slovo lze rozložit na morfémy, slabiky, hlásky/písmena, ale ty neslouží ke komunikaci, nemají-li platnost slova či výpovědi).

Dále existují jednotky menší než je slovo. Například ve slově **ruas** musíme rozlišit dvě významové jednotky : **rua**, a **-s**. Rua se používá jako samostatné slovo a můžeme z něj vytvořit slova odvozená:

arruaça – motim da rua, alvoroto popular (povyk, lomoz z ulice)
arruamento – urbanizace, pravidelné uspořádání do ulic, ulice,
kde žijí obchodníci)

Avšak jednotka **-s** nemůže nikdy stát samostatně. Tyto jednotky budeme nazývat **MORFÉMY**.

MORFÉM - nejmenší seskupení hlásek jako nositel základu lexikálního významu, popř. nositel funkce. Je to stavební jednotka slova. Rozlišují se morfémy kořenné a afixy, které se podle pozice na prefixy, sufixy, infixy.

TYPY MORFÉMŮ:

- A) Ve slově „ruas“ rozlišujeme dva morfémy. Jeden z nich je „rua“. Jde o slovo, které může samostatně existovat. Morfém –s nemůže samostatně existovat. V portugalštině se rozlišují „morfemas livres“(rua) a „morfemas presas“(s).
- B) Z hlediska významového rozlišujeme morfémy na lexikální a gramatické.

STRUKTURA SLOVA:

KOŘEN – O RADICAL

Kořen je lexikální morfém. Z kořene se odvozují slova příbuzná, která mají obecný význam společný. Ke kořenu se připojují **gramatické morfémy** – koncovky (desinências) nebo afixy (afixos) nebo tématická samhláska (vogal temática).

KONCOVKA – DESINENCIA

Je to ohebný morfém a může označovat:

- rod a číslo podstatných a přídavných jmen a některých zájmen
- číslo a osobu u sloves

U přídavného jména *bonitas* máme koncovku **-a** označující rod, koncovku **-s** označující číslo.

U slovesa *falamos* máme koncovku **-mos** označující první osobu množného čísla.

V portugalštině se rozdělují koncovky na koncovky jmenné a slovesné:

desinências nominais a desinências verbais.

DESINENCIAS NOMINAIS jsou:

Género		Número	
Masculino	Femenino	Singular	Plural
-o	-a	-	-s

DESINENCIAS VERBAIS jsou:

Slovesa se časují pomocí speciálních koncovek, které vyjadřují číslo a osobu.

U přítomného času – presente do indicativo, pak budou koncovky považované za desinências verbais následující:

- o**   **-mos**
- as**   **-is (des)**
- **-m**

AFIXY

- jsou to odvozující morfémy (morfemas derivacionais). Tyto morfémy modifikují přesně význam kořene, ke kterému se připojují.
- Dělíme je na sufixy a prefixy.

VOGAL TEMÁTICA

Ve slovese „*renovamos*“ máme tři slovo tvorné prvky:

- Kořen (o radical) – nov
- Koncovka (desinência - číslo, osoba) –mos

- Předpona (prefixo)

Samohláska **a** u slova „renovamos“ se nachází mezi kořenem *nov* a koncovkou *-mos*. Tuto samohlásku nacházíme například u slovesa *fumar* mezi kořenem *fum* a koncovkou *-r*. Tato samohláska u obou sloves určuje, že slovesa patří do sloves první TŘÍDY konjugace sloves. Těmto samohláskám se říká **VOGAIS TEMÁTICAS**:

V portugalském jazyce existují tři vogais temáticas:

- a**, pro slovesa první konjugace (*fum-a-r*; *renov-a-mos*)
- e**, pro slovesa druhé konjugace (*dev-e-r*; *faz-e-mos*)
- i**, pro slovesa třetí konjugace (*part-i-r*, *constru-i-mos*)

Kořen, který je obohacen o tuto „vogal temática“, tedy kořen, ke kterému se již mohou připojit koncovky, se nazývá „tema“.

VOGAL E CONSOANTE DE LIGAÇÃO

Morfémy výše specifikované mají vnitřní nebo vnější význam (vnitřní – **sentido interno** – význam gramatický, vnější – **sentido externo**- slovo se vztahuje k jisté mimojazykové skutečnosti).

Dále existují další morfematické prvky, které nemají žádný význam a slouží pouze pro to, aby bylo zabráněno vzniku hiátů a shluku souhlásek). Jako příklad uveďme slovo **gasómetro a cafeteria**:

- a) *Gasómetro* je slovo, které má dva kořeny: *gás* + *metro*. Tyto dva kořeny spojuje morfém, který postrádá jakýkoliv význam.
- b) *Cafeteria* – *café* + *eira*. Zde se objevuje morfém *-t*, aby nedošlo k hiátu *éê*.

Těmto hláskám, které usnadňují výslovnost slov, se říká **VOGAIS** nebo pak **CONSOANTES DE LIGAÇÃO**. Tak jako fonémy, i morfémy mohou mít různé tvary - **alomorfy**, přestože se nemění jejich semantický či funkční význam. Například předpona (prefixo) *i-* má tvary *im-*; *in-*, atd. (*infeliz*, *imbatível*, *imoral*, *ilegal*, *irregular*...)

TVOŘENÍ SLOV

PALAVRAS PRIMITIVAS E DERIVADAS

Palavras primitivas – nejsou tvořena z jiných slov, ale naopak, dávají vznik jiným slovům:

Fumo; mar; novo; pedra

Palavras derivadas – jsou tvořena z jiných slov tak, že se ke kořenu přidá předpona či přípona:

Fumoso, marítimo, novinho, empedrar

PALAVRAS SIMPLES E COMPOSTAS

Palavras simples- slova, která mají pouze kořen, neb jsou odvozená:

Mar, marinha, pedra, pedreiro

Palavras compostas- mají více než jeden kořen:

Quebra-mar - vlnolam

Aguardente - kořalka

Pontapé - kop, kopanec

Pedreiro-livre - zednář

Vaivém - komihání, kolébání, kymácní, chození sem a tam

Derivação e composição

Formação das palavras

Tvoření slov – neboli „*formação das palavras*“ je souhrn morfosyntaktických procesů, které umožňují tvorbu nových jednotek na základě lexikálních morfémů. Pro tvoření nových slov se používá derivačních afixů nebo kompozičních procesů.

DERIVAÇÃO PREFIXAL:

Prefixy mohou být v portugalském jazyce latinského nebo řeckého původu. Některé prefixy existují v různých tvarech. Například předpona **an-** (která znázorňuje zbavení něčeho, nějaké vlastnosti apod.) existuje ve tvarech **an-** (anónimo), nebo **a-** (apatia).

Prefix **im-** (impossível) existuje i ve tvarech **i-** (ilegível, ilegal, imoral), nebo **in-** (infeliz, inactivo), nebo **ir-** (vlivem toho, že na začátku původního slova stojí souhláska r) irregular, atd...

PREFIXOS LATINOS:

Abdicar	Zříci se	Embarcar	Nalodit
Abdicação	Zřeknutí se	Enterrar	Pohřbit
Aversão	Averze, nechut'	Inactivo	Neaktivní
Arribar	Přistát	Impermeável	Nepromokavý
Adjunto	Pomocný	Ilegal	Nelegální
Circungirar	Otáčet se dokola	Ilegível	Nečitelný
Desviar	Odbočit, odchýlit se	Intravenoso	Vnitřilní
Contradizer	Protiřečit	Introduzir	Uvést
contradição	Protiřečení,	Intrmissão	Vměšování
Decair	Upadnout	Introspecção	Sebepozorování
Decadência	Úpadek, dekadence	Justapor	Položit, klást vedle

Dissidente	Disident	Justaposição	Pozice vedle něčeho
Entreabrir	Pootevřít	Objecto	Předmět
Entrelinha	Meziřádek	Ocorrer	Stát se
Exportar	Vyvážet	Obstáculo	Překážka
Extraír	Vytrhnout, vytěžit	Percorrer	Procestovat, projet
Extracção	Vytrhnutí, těžba	Perfurar	Provrtat, děrovat
Ingerir	Požít (potravu)	Perfurador	Děrovačka
Impedir	Zabránit, čemu	Progresso	Pokrok
Imigrar	Imigrovat	Prosseguir	Pokračovat
Refazer	Znovu udělat	Supradito	Výše řečený
Retroceder	Ustoupit, couvnout	Trasladar	Přemístit, přeložit
Sota-vento	Závětrí	Ultrapassar	Překonat
Suspender	Zavěsit pověsit	Ultra-som	Ultrazvuk
Suspensão	Zavěšení, závěs		
Suspense-de suspense	Napínavý (film)		
Suceder	Stát se, přihodit se	Vice-presidente	Viceprezident

PREFIXOS DE ORIGEM GREGA

Anarquista	Anarchista	Arcanjo	Archanděl
Ateu / fem. ateia	Ateista	Diocese	Diocéze
Anáfora	Anafora	Dispneia	Dušnost
Anfíbio	Obojživelník	Eclipse	Zatmění
Anfiteatro	Amfiteátr	Encéfalo	Mozek
Antípoda	Protinožec	Sílaba	Slabika
Apogeu	Vrchol, vyvrcholení	Evangelho	Evangelium
Apóstata	Odpadlík	Hiperactividade	Hyperaktivita
Arcebispo	Arcibiskup	Hipotensão	Hypotenze
Arquétipo	Archetyp	Prólogo	Předmluva
Perífrase	Perifráze, opis	Simpatia	Sympatie
Éxodo	exodus	Prognóstico	Prognóza
Diagnóstico	diagnóza	Sinfonia	Symfonie

DERIVAÇÃO SUFIXAL

- nominal (derivací vznikají podstatná či přídavná jména)
například: *pont-eiro* –ručička u hodin, ukazovátko; *pont-inha* (uma pontinha de-ttrošičku čeho); *pont-udo* (špičatý)
- verbal (derivací vznikají slovesa)
například: *bord-ejar* (lemovat), *suav-izar* (zmírnit, zjemnit), *amanh-ecer* (svítat)
- adverbial (derivací vznikají příslovce, a to pomocí sufixu *mente*)
například: *perigosa-mente* (nebezpečně), *linda-mente* (pěkně)

SUFIKOS AUMENTATIVOS:

A.

-ão (rod se mění na mužský, přestože je původně ženský). Připojuje se za podstatná, přídavná jm., za slovesa (chorão)

a mulher	-	o mulherão
o papel	-	o papelão
solteiro	-	solteirão (fem. solteirona)
chorar	-	chorão (fem. Chorona)
a parede	-	o paredão
chapéu	-	chapelão, chapeirão (velký klobouk) – použití aumentativního sufixu prostřednictvím „consonante de ligação“

-alhão

grandalhão - velikánský

-arrão

gatarrão - gato grande

-eirão

o vozeirão - silný hlas, křikloun

-ilão

o comilão - jedlík, hltoun

B.

-aça, -aço, -uça, -ázio

Toto jsou aumentativní sufixy, které mají pejorativní nádech. Připojují se za podst.jm a někdy i za přídavná jm.

Barbaças	-	vousáč, úctyhodný kmet
Animalaço	-	zvíře velké (i o člověku)
Ricaço	-	boháč
Copázio	-	velký pohár
Dentuça	-	velké zubiska (sufix -uça označuje substantivos coletivos-hromadná podst.jm)
Carduça	-	bodláčí

C.

-anzil

Má pejorativní význam.

Corpanzil - velké tělo

-ão + il (spojeno tzv. „consoante de ligação“ z)

D.

-arra, -orra (-arro, -orro)

bocarra - boca muito grande ou escancarada (tlama)

beiçorra - velký zvířecí pýsk

cabeçorra - cabeça grande

Připojují se za podst.jm obou rodů a za příd.jm.

zde existuje i opozice rodu:

beatorro (svatoušek) - beatorra

E.

-astro

Má pejorativní význam. Zapamatujte si:

Medicastro - médico ruim, charlatão
Poetastro - mau poeta, versejador ordinário (veršotepec)

Máme i :

Madrasta, padrasto - nevlastní matka, nevlastní otec

F.

-az

lobaz - lobo grande, comilão
roaz - hltavý, žravý
facalhaz - faca grande
pratarraz - prato grande

SUFIXOS DIMINUTIVOS:

A.

-(z)inho, -ino, -im

Sufixy – (z)inho, -inho jsou velmi používané v potugalštině.

-inho (zinho) se připojuje za podstatná a přídavná jména, ale někdy i za příslovce i jiná neohebná slova.

agorinha, devagarinho, sozinho, adeusinho

Někdy existují i dvě možnosti:

Baldezinho – baldinho

Xicarazinha - xicrinha

Rod podstatného jména zůstává zachován:

Casa - **casinha** - casita

Cão - **cãozinho** - canito

Pokud se v hovorové řeči tvoří zdobnělina u participií, pak dochází k tomu, že nepravidelná participia se stávají pravidelnými. (gasto – gstadinho, ganho-ganhadinho...)

B.

-acho,-icho,-ucho

Většinou mají pejorativní význam.

Fogacho - zápal, žár

Riacho - rio pequeno

Governicho - braz. neschopná vláda

Barbicha - kozi bradka (barba de pelo curto e raro, maltratada)

Papelucho - cár papíru

C.

-ebre

Pouze se vyskytuje u slova casebre – cahtrč, chýše

D.

-eco, ico

Sufix –eco má spíše pejorativní význam:

Jornaleco - plátek

Livreco - kýč, škvár

Pozor u guatemalteco (Guatemalec) se nejedná o pejorativní význam sufixu –eco.

Sufix **-ico** je afektivní jak u obecných podstatných jmen, tak u vlastních jmen.

Abanico - malý vějířek
Amorico - flirt
Burrico - oslík
Anica - Anička
Joanico - Honzík

E.

-ela (dela)

olhadela - pohled
dar uma olhadela podívat se nač
ruela - ulička
viela - ulička, alej

F.

-elho, -ilho, -ejo

lugarejo - vesnička
rapazelho - rapaz pequeno, rapazola
animalejo - pequeno animal, pessoa estúpida
pecadilho - poklesek (pequeno pecado)

E.

-ete, -eto, -(z)ito, -ote

velhote - starouš
filhote - mládě, (syn)
saleta - místnůstka, salónek
rapazito - klouček
casita - domeček
jardinzito - zahrádka
florzita - květinka

F.

-isco, -usco

chuisco - poprchání
chamusco - připálenina

G.

-ola

camisola (zobecnilo se dnes)

DIMINUTIVOS ERUDITOS.

corpo   corpúsculo
febre   febrícula
globo   glóbulo
gota   gotícula
grão   grânulo
homem   homúnculo

modo	modúculo
nó	nódulo
nota	nótula
obra	opúsculo
parte	partícula
pele	película
verso	versículo
rei	régulo
questão	questiúncula

FORMAM SUBSTANTIVOS DE OUTROS SUBSTANTIVOS

Boiada	Stádo volů	Arrozal	Rýžové pole
Papelada	Halda papírů	Cafezal	Kávovníková plantáž
Colherada	Lžíce čeho	Areal	Areál
Penada	Škrt pera	Pombal	Holubník
Dentada	Kousnutí, hryznutí	Canalha	Holota, chamrad'
Facada	Bodnutí nožem	Gentalhada	Darebáctví
		Velame	Plachtoví
Laranjada	Pomerančový džus	Livraria	Knihkupectví
Temporada	Sezóna	Papelaria	Papírnictví
Saraivada	Krupobití, přívál	Tabacaria	Trafika
Condado	Hrabství	Gitaria	Pokřik, křik
Bispado	Biskupství	Pirataria	Pirátsví, podvod
Doutorado	Doktorát	Operário	Dělník
Sulfato	Síran	Secretário	Tajemník
Carbonato	Uhličitý	Herbário	Herbář
Baronato	Baronství	Vestiário	Šatna (v tělocvičně)
Folhagem	Listoví	Oliveado	Olivovníkový háj
Plumagem	Peří, chochol	Vinhedo	Vínice
Aprendizagem	Učení	Dedal	Náprstek
Pulseira	Náramek (pulso-zápěstí)	barbeiro	Holič
		Galinheiro	Kurník
		Laranjeiro	Pomerančovník
Berreiro	Gritario –křik, lomoz	Nevoeiro	Hustá mlha
formigueiro	mraveniště	Poeiro	Prach, mračno prachu
		cinzeiro	popelník
Advocacia	Advoacie	Apendicite	Zánět slepého střeva
Baronia	Baronství	Bronquite	Zánět průdušek
Delegacia	Delegace	Gastrite	Žaludeční katar
Reitoria	Rektorát	ferrugem	Rez, koroze
Gentio	Dav, tlačnice	Penugem	Chmýří
Mulherio	Ženské, skupina ženských	Cardume	Tah ryb, houf
		negrume	čerň

FORMAM SUBSTANTIVOS DOS VERBOS:

Lembrar	-	lembrança	extender	-	extensão
Vingar-se	-	vingança	beber	-	bebedouro (napajedlo, vodovod)
Observar	-	observância			
Diferir	-	diferença	lavar	-	lavatório (umyvadlo)
Tolerar	-	tolerância	vomitár	-	vomitório (dávidlo)
Estudar	-	estudante	pintar	-	pintura
Navegar	-	navegante	atar	-	atadura (obvaz)
Ouvir	-	ouvinte	acolher	-	acolhimento (přijetí, uvítání)
Jogar	-	jogador	ferir	-	ferimento
Inspeccionar	-	inspector	atd.		
Nomear	-	nomeação			
Trair	-	traição			

FORMAM SUBSTANTIVOS DE ADJECTIVOS

Maníaco	Šílený	Chileno	Čilský
Austriaco	Rakouský	Parisiense	Pařížský
Barbado	Vousatý	Cortês	Zdvořilý
Denteado	zubatý	Norueguês	Norský
Adamado	Zženštilý	Ciumento	Žárlivý
Amarelado	Zažloutlý	Corpulento	Tělnatý, tlustý
Avergonhado	Zahanbený	Barrento	Hlinitý, jilovitý
Judaico	Židovský	Férreo	Železný
Prosaico	Prozaický		
Escolar	Školní	Burlesco	Burleskní
Familiar	Rodinný	Dantesco	Dantovský
Campal	Polní	Agreste	Venkovský
Conjugal	Manželský	Celeste	Nebeský
Romano	Řománský	Campestre	Venkovský
Serrano	Horský	Terrestre	Zemní, zemský
Luterano	Luteránský	Europeu	Evropský
Alemão	Německý	Hebreu	Hebrejský
Diário	Denní	Alimentício	Potravinářský
Fracçãoário	Zlomkový, úlomkový	Geométrico	Geometrický
Caseiro	Domáci	Melancólico	Melancholický
Mineiro	Důlní, nebo braz. z Minas Gerais	Febriil	Horečnatý
Mulherengo	Zástěrkář, sukničkář	Cristalino	Křišťálový
		Israelita	Izraelský
ferrenho	Neústupný, zatvrzelý	Enfadoho	Nudný, fádni
terreno	Pozemský, světský	Risonho	Usměvavý
Pontudo	špičatý	Venenoso	Jedovatý
Barbudo	vousatý	Aromático	Aromatický
		Rústico	Selský, venkovský

FORMAM ADJECTIVOS DOS VERBOS:

Semelhante –assemelhar-se	-	podobný
Tolerante – tolerar	-	tolerantní
Doente – adoecer	-	nemocný
Resistente – resistir	-	odolný
Constituente – constituir	-	ústavodárný, ustavující
Durável – durar	-	trvalý, trvanlivý
Louvável – louvar	-	chvályhodný, záslužný
Punível – punir	-	trestný, trestuhodný
Afirmativo –afirmar(tvrdit)	-	kladný
Pensativo – pensar	-	hloubavý, přemýšlivý
Movediço – mover	-	pohyblivý
Duradouro – durar	-	trvalý
Casadouro – casar	-	na ženění
Preparatório – preparar	-	přípravný

FORMAM SUBSTANTIVOS DE ADJECTIVOS:

Cruel – krutý	-	a crueldade – krutost
Digno – důstojný	-	a dignidade –důstojnost
Grato – vděčný	-	a gratidão – vděčnost
Belo – pěkný	-	a beleza – krása
Rico – bohatý	-	a riqueza – bohatství
Alegre – veselý	-	a alegria – veselí, radost
Tolo – hloupý	-	a tolice – hloupost
Velho – starý	-	a velhice – stáří
Calvo – plešatý	-	a calvície – plešatost
Amargo – hořký	-	a amargura – hořkost
Doce – sladký	-	a docura – sladkost

Pozor na změny:

Feliz	-	felicidade
Sagaz (chytrý, důvtipný)	-	sagacidade
Amável (příjemný)	-	amabilidade

DOKTRÍNY, POLITICKÉ, FILOZOFICKÉ A NÁBOZENSKÉ SMĚRY

Realismo	-	realista
Simbolismo	-	simbolista
Kantismo	-	kantista
Positivismo	-	positivista
Federalismo	-	federalista
Fascismo	-	fascista
Budismo	-	budista
Calvinismo	-	calvinista

ZPŮSOB MYŠLENÍ:

Heroísmo

Servilismo

SMĚRY V JAZYCICH

Galicismo

Neologismo

ODBORNÁ TERMINOLOGIE

Daltonismo

Reumatismo
ZAMĚSTNÁNÍ
Dentista
Pianista
Artista
Atd.

SUFIXOS VERBAIS:

-AR

esqui-ar	-	lyžovat
telefon-ar	-	telefonovat
(a)doç-ar	-	osladit
ded-ilh-ar	-	vybrnkávat

VERBOS	FREQUENTATIVOS	(acção repetida)
	FACTITIVOS	(atribuição de uma qualidade ou modo de ser)
	DIMINUTIVO	
	PEJORATIVO	

-EAR	cabecear – kývat, klímat (cabecear o gol – vstřelit hlavou branku) folhear - listovat (folhear um livro – listovat v knize)
-EJAR	gotejar - kapat (o nádobě, chladiči) velejar – navegar à vela (plachtit)
-ENTAR	aformosentar – enfeitar, kráslit amolentar – změkčit (mole –měkký)
-IFICAR	clarificar – (pro)čistit, vyjasnit, vysvětlit
-ICAR	bebericar – srkat, popíjet depenicar – klovat, vyklovat
-ILHAR	dedilhar- vybrnkávat fervilhar – bublat
-INHAR	escrevinhar (pejorativo) – škrábat, čárat cuspinhar (pejorativo) – cuspir com frequência - chlustat
-ISCAR	chuviscar – poprchávat, mrholit lambiscar – debicar, pozobávat, zobat saltitar - poskakovat
-IZAR	civilizar - civilizovat utilizar – používat

DALŠÍ MOŽNOSTI ODVOZOVÁNÍ

DERIVACAO PARASSINTÉTICA

Slova odvozená připojením prefixu a zároveň sufixu jsou vocábulos parassintéticos:

Amanhecer

Anoitecer

DERIVACAO REGRESSIVA

Slova zpětně odvozená se tvoří tak, že se ke kořenu slovesa připojí samohláska –o, -a, -e.

Chorar	o choro
Errar	o erro
Sustentar	sustento (držet, podpírat, žít – rodinu atd)
Buscar	busca
Censurar	censura
Comprar	compra
Perder	perda
Pescar	pesca
Vender	venda
Atacar	ataque

Někdy nevíme, jestli slovo, které slouží jako základ, je podstatné jméno nebo sloveso. Pro toto máme praktickou pomůcku: pokud podstatné jméno vyjadřuje abstraktní děj, jev, pak je podstatné jméno slovo odvozené a sloveso slouží jako základ. Pokud slovo označuje předmět nebo látku, pak je tomu naopak.

Dança	-	dançar
Ataque	-	atacar
:		
Âncora – kotva		ancorar – zakotvit
Azeite - olej (olivový)		azeitar – přidat olej

DERIVACAO IMPRÓPRIA

Slova mohou změnit pouze slovesný druh, ale morfologicky se nemění:

Sim	-	o sim
Não	-	o não

Další příklady:

O burro – substantivo	-	burro – adjetivo
Silêncio – substantivo	-	silêncio! – interjeição
Jantar – verbo	-	o jantar – substantivo

COMPOSIÇÃO DE PALAVRAS

Spojí se dva nebo více kořenů. Výsledné slovo je ale slovo mající jeden celkový význam a často se liší od původní myšlenky kořenů.

Např: Criado-mudo	-	noční stůl (criado-sluha, mudo – němý).
Mil-folhas	-	koláč plněný krémem
Vitória régia	-	viktorie královská
Pé de galinha	-	vrásky okolo očí

TVAR:

- a) slova složená mohou být tvořena tak, že se dva kořeny spojí pomlčkou. Je zanechán původní význam komponentů.
Tzv. *composição por justaposição*
Segunda-feira
Beija-flor – kolibřík (živí se nektarem květů)
Bem-me-quer - sedmikráska
Chapéu-de-sol – deštník
- b) stojí vedle sebe: tzv. *composição por aglutinação*
aguardente - kořalka

Ve složených slovech rozlišujeme

elemento determinado - nositel hlavního významu   *escola-modelo*

a

elemento determinante – který upřesňuje význam hlavního komponentu. *mãe-pátria*

V portugalském jazyce většinou stojí „*elemento determinado*“ před „*elemento determinante*“. Složená slova pocházející z latiny však mají tento pořádek slov opačný. (*mundividência*)

Co se týká slovesného druhu, podstatná jména složená mohou být složená následujícími způsoby:

A) dvěma podstatnými jmény:	porco-espinho -dikobraz
B) podstatným jménem a přídavným jménem	criado-mudo -noční stolek amor-perfeito - maceška aguardente -kořalka belas artes -krásná umění
C) podst. jménem + předložkou + podst.jménem	chapéu-de-sol – deštník
D) dvěma přídavnými jmény	tragicómico
E) číslovkou + podstatným jménem	mil-folhas segunda-feira trigêmeo – trojčata
F) přivlastň-zájmeno+ podstat.jm.	Nosso Senhor
G) slovesem+podst.jm.	beija-flor guarda-roupa passatempo-kratochvíle
H) sloveso + sloveso	corre-corre – sběh Vaivém – chození sem a tam
I) příslovce+přídavné jméno	sempre-viva – slaměnka
J) příslovce + sloveso	maldizer – zlořečit bemdizer – blahořečit

MNOŽNÉ ČÍSLO PODSTATNÝCH JMEN SLOŽENÝCH:

a) jsou-li komponenty vedle sebe, neodděleny pomlčkou, pak se tvoří plurál podle normálních pravidel:

aguardente	-	aguardentes
vaivém	-	vaivéns

b) pokud jsou odděleny pomlčkou, pak je několik možností:

-první komponente je neohebný (sloveso, atd.), druhý komponent je přídavné nebo

podst.jm., tak druhý komponent tvoří plurál:

sempre viva	-	sempre-vivas
vice-presidente	-	vice-presidentes
abaixo-assinado	-	abaixo-assinados
bate-boca (potlach, beseda)	-	bate-bocas

- pokud se komponenty spojují pomlčkou, tak ten první tvoří plurál:

chapéu-de-sol	-	chapéus-de-sol
pão-de-ló	-	pães-de-ló
joão-de-barro (hrnčířík)	-	joões de barro

-pokud druhý element je elemento determinante, který upřesňuje význam prvního komponentu-tedy nositele hlavního významu, pak jen první komponent tvoří plurál:

navio-escola	-	navios-escolas
salário-família	-	rodinný přídavek -salários-família

-většinou obadva komponenty tvoří plurál, pokud je slovo složené ze dvou podstatných jmen, nebo z podstatného a přídavného jména:

tenente-coronel	-	tenentes-coronéis (podplukovník)
amor-perfeito	-	amores-perfeitos
vitória-régia	-	vitórias-régias
gentil-homem	-	gentis-homens(šlechtici)